

595

07.09

7

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Марио Владимиров Стойков на тема

„Европа, Рим и българите католици през XVII век (религиозна, образователна и политико-дипломатическа дейност на българското католическо духовенство)“

/за присъждане на образователната и научна степен „доктор“/

Дисертацията на г-н Марио Стойков, както подсказва и самото ѝ заглавие, се стреми да обхване в пълнота достиженията на българския католицизъм през неговото най-продуктивно време – XVII-ото столетие, като ги осветли през призмата на разностранната (както религиозна, така и светска) дейност на българското католическо духовенство от посочения период. Формулирана по този пределно широк начин, темата безспорно крие подводни камъни, като големият риск е изследването да не постигне особена дълбочина, а центърът му да се размие. И действително, на места трудът на г-н Стойков оставя подобно усещане. Трябва да признаем обаче, че идеята да се разгледат паралелно едва ли не всички основополагащи аспекти от дейността на католическото духовенство у нас през XVII в. има и своя хубава страна. Този подход позволява да се създаде една обобщена картина, чрез която ясно да изпъкне истинският мащаб на делото на католическите духовни водачи и приносят им за културното въздигане и политическото съзряване ако не на цялото подвластно на османците българско население, то поне на българите католици.

Към конкретните цели, които си е поставил, авторът пристъпва с добро познаване както на историографията, така и на изворите по темата. Архивни източници не са привлечени, но за сметка на това са използвани много публикувани католически документи. По време на докторантурата г-н Стойков е изучавал италиански – езика, на който са написани голямата част от тези документи. Специално споменавам това, за да изтъкна, че авторът се е отнесъл отговорно към задачата си и очевидно съзнава колко важно за един изследовател е да умее да чете своите извори в оригинал и да познава „изотвътре“ автентичната терминология, употребявана в документацията на изучавана от него епоха.

Структурата на труда, при все че страда от известен дисбаланс по отношение обема на главите (някои от тях съвсем кратки, други – значително по-дълги), намирам за приемлива. Текстът е разпределен в пет глави, като в първата от тях, която играе ролята на встъпителна, са осветлени историческите предпоставки за възраждането и подема на българския католицизъм през XVII в. Съвсем логично, ударението в тази глава пада върху Контрареформацията, решенията

на Тридентския събор, учредяването на Конгрегацията за разпространение на вярата, както и върху структурата и организацията на Францисканския орден като най-активен разпространител на католическата вяра на Балканите, а в частност – и в българските земи. Все в тази първа глава се хвърля поглед и върху твърде смътната засега история на българския католицизъм от ранните османски столетия, с акцент върху произхода, поминъка и демографското състояние на католическите общности у нас. Същинското изследване е поместено в глави II, III и IV, които са посветени съответно на религиозната, образователната и политико-дипломатическата дейност на католическото духовенство в българските земи през XVII-ото столетие. Последната гл. V се занимава със съдбините на българския католицизъм след разгрома на Чипровското въстание и играе ролята на своеобразен епилог. Тук, освен че са разгледани масовата миграция на север от Дунава и изграждането на нови български католически колонии в Австроунгария, Влахия и Трансилвания, е поставен и въпросът за предполагаемите разселвания на католици от Чипровския край из други региони на България – явление, което авторът се опитва да реконструира въз основа на фолклорни източници.

Средищно място в изложението заема гл. II, която е и най-пространната от всички глави в дисертацията. В нея авторът се е наел да проследи подробно работата на католическите функционери за пропагандирането и поддържането на римо-католическия култ у нас. Проблематиката е интересна, сравнително слабо проучена и следователно дава възможност за приноси. Не съм сигурна дали решението на дисертанта да построи главата на просопографски принцип е било най-сполучливото, но все пак аз не бих го отхвърлила, тъй като то позволява порелефно да изпъкнат индивидуалните приноси или пропуски на всеки един деец. Остро се чувства обаче липсата на един обобщаващ текст в края на главата, който да синтезира релевантната информация, разхвърляна из отделните просопографски статии. Без такъв текст читателят затъва в безкрайни биографични подробности, много от които нямат директна връзка с темата на главата, тъй че в последна сметка е изправен пред необходимостта сам да вади своите заключения по редица въпроси, които изникват при запознанството с тази глава, като например: с какви темпове и което е не по-малко важно – с какви методи върви вербуването на нови адепти на католическата вяра в българските земи през XVII в.; кои са основните препятствия, с които се сблъскват католическите мисионери в тази си дейност и как те се опитват да ги преодоляват; кои са факторите (вътрешни и външни, обективни и субективни), които способстват за успехите или неуспехите на католическите дейци по отношение кадровото и материалното обезпечаване на католическия култ и т.н.

Като вземам повод от току-що казаното за гл. II, искам да изтъкна, че всъщност най-сериозната ми „генерална“ критика към г-н Стойков е свързана тъкмо с нуждата от по-ясно открояване на изводите, към които води събраният в неговата дисертация обилен материал. Още на предварителното обсъждане на труда бе констатирано, че текстът е твърде описателен и че аналитичният елемент в него трябва да се засили. Справедливостта изисква да се отчете, че за краткото време, с което разполагаше след обсъждането, докторантът се е постарал съществено да подобри работата си в духа на отправените му препоръки. Убедена съм обаче, че съдържащата се в дисертацията богата фактология дава храна за много повече съпоставки, обобщения, интерпретации, проблематизирания и пр., и затова се надявам занапред, ако продължи заниманията си на католическа тема, авторът да положи допълнителни усилия в тази посока.

Друга моя, вече по-конкретна препоръка към г-н Стойков е да обърне повече внимание на взаимоотношенията католици – османска власт. Разбира се, тази тематика не е централна за неговия труд, но тя има съвсем пряко отношение към много от въпросите, дискутирани в този труд – по простата причина, че протагонистите на г-н Стойко живеят и оперират в османски условия. От тази гледна точка наложително е според мен по-широко място в дисертацията да намерят проблеми като този за общия характер на политиката на Османската империя към католиците – били те нейни поданици, били чужденци; за съдържанието на католическите „привилегии“ и за начина, по който те били договоряни; за конфликтите, но и за компромисите, постигнати от католиците с османските власти по места и пр.

Не бих желала да се фиксирам върху „техническите“ слабости на текста от рода на правописни и граматични грешки, повторения и др., още повече, че след последната редакция те значително са намалели. Но ми се ще да внуша на дисертанта, че макар и извиними предвид притискащите го срокове, тези недоглеждания не са без значение за цялостното възприемане на неговия труд и че за в бъдеще той не трябва да мисли за тях като за нещо маловажно.

Тези мои бележки не означават, че не оценявам по достойнство постигнатото от г-н Марио Стойков. Напротив, с ръка на сърцето мога да кажа, че с дисертацията си той показва, че е добре ориентиран в материята, която се е наел да разработва, че умее да борави с изворите и специализираната литература, да систематизира информацията и да създава на базата на прочетеното собствен научен текст. Авторът не се бои да формулира свои хипотези (например за западно-балканския произход на католиците от Чипровския край) и аргументирано да ги защитава. Приятно впечатление прави също така, че той не се старее изкуствено да идеализира

своите герои, не пести някои недотам лицеприятни сведения за тях, за които в българските изследвания често се говори с евфемизми (например обвиненията на Филип Станиславов срещу Илия Маринов), нито е склонен да подмине с мълчание някои видими несъответствия между техните твърдения, от една страна, и реалните факти, от друга страна (например в параграфа за Петър Парчевич, където се изтъква противоречието между богатото завещание на марцианополския архиепископ и непрекъснатите му оплаквания до Конгрегацията от недостиг на средства). Дисертантът, с други думи, притежава развито критично чувство и не се колебае да го демонстрира.

Накрая, претегляйки внимателно всички „плюсове“ и „минуси“ на дисертацията, заключавам, че първите определено надделяват. Ето защо смятам, че г-н Марио Стойков заслужава да му бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ и ще гласувам това да се случи .

София, 21 август 2017 г.

Доц. д-р Олга Тодорова